

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas skolotājs

ZANDA LILIENFELDE

4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmes attīstības sekmēšana zīmēšanā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais amats

Dr. paed

Zinātniskais / akadēmiskais grāds

Antra Randoha

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2019

Anotācija

Kvalifikācijas darba nosaukums: 4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmes attīstības sekmēšana zīmēšanā

Kvalifikācijas darba mērķis: teorētiski un praktiski izpētīt kā ar zīmēšanas procesu var sekmēt rakstītprasmi

Teorētiskajā daļā analizēti jautājumi par rakstītprasmes veidošanas procesu vidējā pirmsskolas vecumposmā un zīmēšanas nozīmi rakstītprasmes sekmēšanā. Pētītas un analizētas 4-5 gadīgu bērnu attīstības īpatnības. Teorētiskā daļa balstās uz V. Hibneres, T. Komarovas, G. Andersones, Ā. Ptičkinas, D. Dzintares, A. Šponas, G. Svences, A. Vorobjova, Z. Lubānietes atziņām.

Empīriskajā daļā tika veikts pētījums par zīmēšanas ietekmi uz bērna rakstītprasmes attīstību 4-5 gadu vecumā. Zīmēšanas nodarbību procesa novērošana un bērnu darbu analīze.

Kvalifikācijas darba uzdevumi:

1. Izpētīt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku teorijas par rakstītprasmi
2. 4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmes sekmēšanas iespējas zīmēšanas procesā
3. 4-5 gadīgu bērnu raksturojums pētāmās problēmas skatījumā
4. Iegūto rezultātu analīze

Kvalifikācijas darbam tika izvirzīts jautājums: Vai zīmēšana veicina 4-5 gadīga bērna rakstītprasmes apguvi?

Kvalifikācijas darbs sastāv no divām daļām, teorētiskās un empīriskās. Kvalifikācijas darba apjoms ir 45 lpp. ar pielikumu. Kvalifikācijas darbā iekļauti 14 attēli, 3 tabulas, darbam ir 1 pielikums.

Atslēgas vārdi: 4-5 gadīgs bērns; rakstītprasme; zīmēšanas process

Annotation

Theme of qualification work: 4-5 years old children preparation of handwriting skills drawing lessons

Purpose of the research: theoretical and practical research how writing skills promoted through the drawing process

The theoretical part analyses the question about drawing process of the average preschool and the importance of writing skills. Studied and analysed the characteristic of 4-5 years old children.

The theoretical part based on V. Hibneres, T. Komarovas, G. Anderson, A. Ptichkinas, D. Dzintares, A. Sponas, G. Svences, A. Vorobjova and Z. Lubanietes knowledge.

The empirical part of the research carried out on the impact of the child's drawing writing development in 4-5 years of age. Drawing lesson process observation and analysis of child labour.

Tasks of qualification work:

1. Study pedagogy and psychology the scientific theory of writing
2. 4-5 years old children's literacy promotion opportunities drawing process
3. 4-5-year child characteristics studied problems view
4. Analysis of the obtained results

Question of the research: Does drawing lessons promote handwriting skills the 4-5 years old children?

Qualification work consist of two parts- theoretical and empirical. Qualification work is 45 pages long with annexes. It includes 3 tables and 14 images, 1 annexes and 33 sources of literature and other sources of information.

Key words: writing, drawing process, 4-5 years old children

Saturs

Ievads.....	5
1. Rakstītprasmju un zīmēšanas jēdzienu analīze teorētiskajās atziņās	6
1.1. Rakstītprasmju attīstības raksturojums	6
1.2. Zīmēšanas būtība pirmsskolā.....	10
1.3. 4-5 gadīgu bērnu attīstības raksturojums	13
1.4. Zīmēšana- rakstītprasmju sekmētāja.....	15
2. 4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmju attīstības sekmēšanas iespējas zīmēšanā	19
2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums	19
2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros	22
2.3. Pētījuma apraksts	24
2.4. Pētījuma rezultātu analīze	33
2.5. Ieteikumi vecākiem bērnu rakstītprasmes attīstība sekmēšanai.....	38
Secinājumi	41
Literatūras un citu avotu saraksts	42

Ievads

Mūsdienās ļoti aktuālas ir IT, tomēr, es uzskatu, ka būt bērnam un izbaudīt bērnību ir ļoti nepieciešams un svarīgs posms visiem. Tā kā šobrīd pārsvaru ņem jaunākās tehnoloģijas, tāpēc darba autore uzskata, ka rakstītprasme ar roku ir vissvarīgākais mūsdienās.

Cik ir novērots, tad šī ir problēma mūsdienu bērniem, jo sīkā muskulatūra nav pietiekami attīstīta un mums kā pirmsskolas skolotājiem tas ir galvenais kam jāpievērš uzmanība jau no pirmsskolas uzsākšanas gaitām.

Savā grāmatā autore H. Helminga par bērnu pirkstu muskulatūras un satvēriena veidošanos, citējusi tieši M. Montesori, norādot problēmu roku attīstīšanā, ka strādājot mūsdienu civilizācijas apstākļos, rokas paliek bezdarbībā, tāpēc tās vairs nekalpo garam kā tā izpausmes instruments un kā līdzeklis, lai nodibinātu saikni ar apkārtējo vidi, to iepazītu un veidotu. Ja bērnam netiek dots pietiekami daudz iespēju attīstīt rokas mājas apstākļos, skolā to pietrūkst vēl vairāk (Helminga, 2006, 73).

V. Baha uzsver, ka skolotāja uzdevums ir radīt apstākļus, kas motivētu bērnus darbībai, ņemot vērā viņu personību, spējas, prasmes un iepriekšējo pieredzi (Baha, 2005, 5). Tāpēc mums, kā skolotājiem ir uzdevums izraisīt bērniem darbības prieku, izraisīt pozitīvas emocijas un gandarījumu par savu paveikto darbu.

Darba autore kvalifikācijas darbā vēlas veikt pētījumu, kā ar zīmēšanas procesa palīdzību var sekmēt rakstītprasmes attīstību 4-5 gadīgiem bērniem.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process zīmēšanas nodarbībās

Pētījuma priekšmets: 4-5 gadus veciem bērnu rakstītprasmes attīstība

Pētījuma mērķis: izpētīt rakstītprasmes sekmēšanas iespējas 4-5 gadus veciem bērniem

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par rakstītprasmi.
2. Izzināt 4-5 gadīgu bērnu raksturojums pētāmās problēmas skatījumā
3. Izpētīt 4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmes sekmēšanas iespējas zīmēšanas procesā
4. IZanalizēt iegūtos rezultātus

Pētīšanas metodes:

- Teorētiskā-pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze;
- Empīriskās-vērojumi, bērnu praktiskā darbība zīmēšanas nodarbībās, anketēšana.

Pētījuma bāze: Pētījumā piedalās 4-5 gadīgi pirmsskolas bērni, 12 bērnu vecāki.

1. Rakstītprasmju un zīmēšanas jēdzienu analīze teorētiskajās atziņās

1.1. Rakstītprasmju attīstības raksturojums

Rakstītprasmju attīstība ir ilgstošs un sarežģīts process. Rakstīšana primāri tiek skatīta nevis kā tehnisks, bet gan kā radošs process – savu domu, jūtu, ieceru un vēlmju izteikums rakstiskā valodas formā, piemēram, eseja, jebkura veida jaunrades darbs, tātad jauni veidots teksts (Azareviča, Mickeviča, Milča, Plociņa, Zabarovskis, 2011).

Tajā pašā laikā arī Baha uzskata, ka rakstīšana ir sarežģīts process. Tā sākas ar roku vingrināšanu, lai panāktu dažādu sajūtu – redzes, dzirdes un kustību saskaņotību, savstarpēji koordinētu darbību. Bērnam būs nepieciešams gan precīzs acumērs, gan laba ritma izjūta, kā arī attīstīta rokas muskulatūra un tādas rakstura īpašības kā pacietība, griba un prasmes paveikt darbu līdz galam, novērošana, precizitāte un salīdzināšanas spējas (Baha, 2005, 9)

Dažādos avotos termins, kā rakstīšana, rakstība utml., ir skaidrots dažādi. Piemēram, **rakstība** tiek definēta – kādas valodas rakstu zīmju sistēma un rakstīšanas paņēmieni kopums (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2002, 144).

Skaidrojošajā vārdnīcā **rakstīšana** tiek formulēta kā – domu izteikšana vai runas atveidošana rakstu formā, izmantojot īpašas zīmes un īpašus rakstu tehnikas paņēmienus (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2002, 144).

Turpretī pedagoģijas profesore Anspoka **rakstīšanu** definē kā kinestētisku procesu, kad svarīgs faktors rakstu runas attīstībā ir rokas, acu kustību koordinācija. Vēl autore norāda, ka Rakstītprasmju attīstībā un rokraksta veidošanā svarīgi izprast terminus “rakstītprasmē” un “glītrakstīšana”.

Rakstītprasmē Anspoka definē kā, māku rakstīt noteikta veidojuma burtus, burtus savienot vārdos, lai tālāk veidotos teikums, teksts (Anspoka, 2008).

Rakstība tas ir runas atspoguļojums grafiskās zīmēs. Rakstītprasmes apguve ir cieši saistīta ar lasītprasmes apguvi. Šie procesi norit vienlaicīgi un viens otru ietekmē. Atšķirībā no runas lasītprasmē un rakstītprasmē apgūst tikai mācību ceļā. Rakstības apguve ir prāta darbību, virkne, kur pamatā ir komplicēti psihiskie procesi – runas fonemātiskā uztvere, sakņu analīze un sintēze, redzes un kustību analizatoru saskaņota darbība. Pirms rakstīšanas bērnam skaņas jāsadzird, jāatceras tām atbilstošie burti un tie jāuzraksta pareizā secībā (Baumane, 1992).

Rakstītprasmē – māka rakstīt noteikta veidojuma burtus (alfabētu), burtus savienot vārdos, lai tālāk veidotu teikumus un tekstu (Paegle, Villerušs, 1997).

Paegle min arī, ka glītrakstīšana kā skolas mācību priekšmets māca skolas rakstu, kurā ir noteikta veidojuma alfabēta burti un citas rakstu zīmes, un rokraksts, ko panāk ar dažādiem tehniskiem un metodiskiem paņēmieniem (Paegle, 1997).

Lai varētu sagatavotu bērna roku rakstīšanai, galvenais rakstītprasmes apgūšanā ir attīstīt rokas pirkstu sīko muskulatūru, kustību koordināciju, ritma izjūtu.

Izzinot zinātnieku Ņesterovu var secināt, ka prasme attīstās pakāpeniski gaitā izpildītājam pakāpeniski jāiegūst arvien lielāka patstāvība (Ņesterovs, 1965, 38).

Viens no 19 gs. izcilākajiem zināmajiem latviešu pedagogiem, K. Deķēns savā literatūrā norādīja, ka rokas attīstībai ļoti liels iespaids ir uz smadzeņu attīstību un līdz ar roku, darbs attīsta arī aci. Acs kalpo rokai; vienai attīstoties, attīstās arī otra (Deķēns, 1919, 151). Viņš arī atzina, ka, labam rakstam jābūt glītam, skaidram, izveicīgam un saturīgam (Deķēns, 1922, 22). vingrināšanās ceļā. Prasmes apgūšanas sākumā parasti nepieciešama zināma vadība un palīdzība, bet vingrinājumu

Lai bērns varētu apgūt rakstīšanas prasmes, tam nepieciešams ilgstošs treniņš. Apmēram 2-3 gadu vecumā bērns sāk vilkt svītras un ķeburus, atdarina pieauguša cilvēka rakstīšanu. 4-6 gadiem bērns jau sāk zīmēt un atdarina atsevišķus burtus vai citus rakstus.

Bērnā rakstītprasme ir sarežģīta, jo, lai tā veiktos jāattīsta noteiktas smadzeņu daļas, jābūt uzmanībai un lielām koncentrēšanās spējām, labai kustību koordinācijai un sīkajai motorikai. Ir ļoti daudz un dažādi veidi, kā trenēt roku, jo pirkstu sīkā muskulatūra palīdz attīstīties arī smadzenēm.

Darba autorei ir ļoti svarīgi, ka bērns ir pareizi iemācījies sēdēt, jo to arī uzsver V. Golubina, ka rakstot vai zīmējot acu atstatums no galda virsmas būs pareizs, ja bērns, sēžot un balstot rokas ar elkoņiem uz galda, ar pirkstu galiem skar deniņu zonu. Šāds atstatums ir arī jāievēro, darbojoties pie galda, lai neveidotos skolioze un netiktu traucēta redze (Golubina, 2007, 123).

Neiropsihologs N. Beršsteins 1922. gadā veica pētījumus, kas saistīti ar roku kustību darbu un secināja: „Pats galvenais mūsu darba orgānam- rokai- no lāpstiņām līdz pirkstu galiem ir ap trīsdesmit kustīguma iespējas pakāpes un aptuveni tikpat daudz muskuļu: vieni muskuļi regulē kustības precizitāti, citi tās spēku, plūdumu, ritmiskumu, savlaicīgumu” (Бериштейн, 1964, 115).

Lai bērns apgūtu rakstītprasmi, tam ir nepieciešams ilgstošs process. Tā uzskata arī pedagogijas zinātnieces G. Andersone un Ā. Ptičkina:, kas secina, ka rakstītprasmes apguves process nav viegls, un pieaugušie zina, cik grūti bērniem ir iemācīties rakstīt atbilstoši prasībām ievērot raksta augstumu, platumu, ciešumu, slīpumu, vienmērīgumu, rakstīt pareiza apveida burtus. Lai varētu bērnam palīdzēt, ir jāzina rakstīšanas psihofizioloģiskās īpatnības un, lai

iemācītos rakstīt, bērnam jāapgūst prasme uztvert paraugu, analizēt, salīdzināt, vispārināt un sintezēt (Andersone, Ptičkina, 2011, 7).

Tāpat arī uzskata pedagoģijas zinātnes doktore, profesore A. Špona, kura norāda, ka rakstīšana ir viens no grūtākajiem valodiskās darbības veidiem, tās apguve ir cieši saistāma ar klausīšanās, runāšanas, un lasīšanas prasmju attīstīšanu. Savukārt šo četru prasmju attīstīšana ietver vairāku pakārtotu zināšanu un iemaņu apguvi (Špona, 2000, 5).

Pedagoģijas zinātniece Ptičkina piekrīt arī tam, ka rakstītprasme ir ļoti komplicēta, kuras izveide ir ilgstoša un saistīta ar lielām grūtībām. Runāt bērns iemācās jau agrīnā vecumā, bez īpašām pūlēm un līdz ar pirmo vārdu un skaņu apguvi, to izmanto kā komunikācijas līdzekli. Citādi ir ar rakstītprasmes apguvi, un līdz brīdim, kad bērns rakstīšanu var izmantot par komunikācijas līdzekli, paiet ilgs laiks. Ja bērnu vienlaikus ar lasītprasmes apguvi, māca arī zīmēt drukātos burtus, tad viņš var samērā agri iemācīties ar tiem rakstīt (Ptičkina, 1997,55).

Izlasot Z. Lubānietes, metodiskajās monogrāfijās, var secināt, ka rokraksta īpatnības ikvienam indivīdam veidojas arī viņa psihisko spēju, domāšanas, temperamenta, rakstura īpašību ietekmē. Atkarībā no šīm īpašībām, to attīstības līmeņa, rokraksts iegūst individuālas pazīmes: tas var būt rūpīgāks vai paviršāks, precīzāks vai neizturētāks, plūstošāks vai saraustītāks utml. Grūtības bērnu rakstītprasmes un rokraksta veidošanā vieglāk pārvaramas tad, ja skolotājs sistemātiski strādājot, pakāpeniski izkopj ikviena burta elementa un burta uzrakstīšanai vajadzīgās rokas muskuļu kustības un attīsta to koordinācijas un regulācijas spējas (Lubāniete, 1965, 18-20). Pedagoģiskais process ir jāvirza tā, lai rokraksta nevēlamās iezīmes neveidojas.

Tāpat autore arī norāda, ka rakstītprasmes apguves sagatavošanās posmā bērniem attīsta rakstīšanas mehānismu. Šim nolūkam izmanto īpašus vingrinājumus. Sagatavošanas vingrinājumi attīsta koordinācijas un regulācijas spējas, veido rakstīšanas vieglumu, lai bērns rakstot nesasprindzinātos. Sākumā bērni vingrinās uz bez līniju papīra, lai pārvarētu nedrošības sajūtu un atbrīvotu roku (Ptičkina, 1997, 62).

Šīm prasmēm jābūt attīstītām jau no bērnības. Psiholoģijas doktore G. Svence uzskata, ka rakstības apguve sākas ar brīdi, kad bērns iepazīst zīmuli, spēj atdarināt grafiskos simbolus. Zīmējumos, kuri būtībā ir savdabīgas piktogrammas, bērns izsaka savas idejas un jūtas (Svence, 1999, 86).

Mākslas pedagogs S. Levins secināja, ka bērns redzot, pieaugušo rakstām, to mēģina radoši, pēc ieceres, atdarināt un savus veidojumus sauc par rakstīšanu. Katrā attīstības posmā tie ir citādāki (Левин, 1979, 21).

Tā, kā mēs skolotājas esam vispusīgas un katrs bērns ir svarīgs, tad es uzskatu, ka visas pirmsskolā veicamās aktivitātes, uzdevumi un vingrinājumi dažādās darbībās, sagatavo bērna rokas un sīko muskulatūru rakstītprasmes apgūšanai.

Savukārt O. Jerenburga norāda, ka mācoties rakstīt pirmsskolā, lai bērns neizjustu grūtības, skolotājam savlaicīgi jādomā par pietiekamu bērnu roku muskulatūras attīstību. Sīkās kustības, kas nepieciešamas, lai nodrošinātu rakstīšanu, prasa lielu koncentrēšanos, kas mazam bērnam ne vienmēr ir pa spēkam. Bērnu nedrīkst regulāri trenēt rakstīt, bet lai attīstītu sīko pirkstu muskulatūru, jālīmē, jāveido, jāpalīdz pieaugušajiem dažādos darbos-slaucīt putekļus, mazgāt traukus, pārstādīt puķes utt. Bērnu vēlams ieinteresēt un ieintriģēt rakstīšanai, lai tā nebūtu skumīga nodarbība, bet interesanta spēle (Jerenburga, 2007, 3).

Apkopojot un psihologu un zinātnieku pētījumus šajā nodaļā var secināt, ka :

- ka rakstības apguve sākas ar brīdi, kad bērns iepazīst zīmuli, spēj atdarināt grafiskos simbolus;
- rakstītprasme ir ļoti komplicēta, kuras izveide ir ilgstoša un saistīta ar lielām grūtībām;
- rokas attīstībai ļoti liels iesaists ir uz smadzeņu attīstību un līdz ar roku, darbs attīsta arī aci;
- pirmsskolas skolotājam ir jādomā par savlaicīgu roku muskulatūras attīstību;
- bērnam rakstītprasme ir sarežģīta, jo, lai tā veiktos jāattīsta noteiktas smadzeņu daļas.

Arī darba autore uzskata, ka rakstīšana ir sarežģīta un tā bērniem ir jāieinteresē gan rotaļu veidā, gan ar specializētiem uzdevumiem, kas sekmē pirkstu sīko muskulatūru, gan arī roku muskulatūru.

1.2. Zīmēšanas būtība pirmsskolā

Zīmēšana ir zīmju veidošana, kuras rada izmantojot jebkādas cilvēcei zināmos instrumentus un materiālus (Callaway, Kear, 1999, 19).

Pirmsskolā zīmēšana ir ļoti svarīga, jo bērns zīmējot, attīsta plaukstas un roku muskulatūru, domāšanu, iztēli, koncentrēšanās spējas, kustību koordināciju, orientāciju plaknē, pacietību un daudzas citas iemaņas.

Tēlotājdarbības mērķis pirmsskolā ir katra bērna radošo spēju attīstības veicināšana, atspoguļot apkārtējo pasauli, rosinot izteikt savas izjūtas vizuālos tēlos, pielietojot daudzveidīgus izteiksmes līdzekļus (Randoha, 2015, 152).

Tās uzdevumi ir :

- Attīstīt rokas muskulatūru tēlotājdarbības procesā, pielietojot dažāda veida izteiksmes līdzekļus;
- Veicināt pareiza satvēriena veidošanos – pincetes satvērienu;
- Attīstīt vizuālo uztveri un spēju radoši darboties ar krāsām;
- Vingrināt uztvert un saskaņot krāsas, atvasināt toņus, pustoņus;
- Attīstīt domāšanas procesus, iztēli un fantāziju;
- Veidot prasmes pielietot dažādas zīmēšanas un gleznošanas tehnikas un materiālus;
- Sekmēt emociju attīstību un gandarījuma sajūtas par paveikto (Randoha, 2015, 152).

Pedagoģijas zinātnes doktore, profesore A. Špona ir secinājusi, ka katram bērniībā mākslas vērtība ir jāatrod pašam. Daiļdarbu vērtība atklājas novērtējošā darbībā, kurā izpaužas saistība ar personības vajadzībām, interesēm, ievirzēm. Tādējādi tiek izteikta attieksme pret daiļdarbu, ne vienkārši fiksēta patika vai nepatika” (Špona, 2006, 116).

Savukārt T. Komarova savos pētījumos secinājusi, ka objektīvās pasaules priekšmetu attēlojuma kvalitāti katrā vecumā nosaka uztvere un tehniskā prasme attēlot. Nodarbībai jābūt sistemātiskai, mērķtiecīgai. Augot bērnam uzlabojas un padziļinās priekšmetu vizuālās analīzes spēja un to attēlošana.

Zīmējot tehnikā tiek izmantotas gan kustības, gan to uztvere, var secināt, ka tās ir kustības, ko kontrolē redzes un kustības (taustes un kinētiskās) sajūtas (Komarova, 1982, 12-15).

Turpat autora norāda, ka bērna tēlotajā daiļradē pastāv savstarpēja atkarība starp tehnisko iemaņu veidošanos un attēlošanas uzdevumu risināšanu. Tehniskā varēšana kalpo attēlošanas uzdevumu risināšanai, vienlaikus attēlošanas iespējas tehniskās varēšanas līmeni (Komarova, 1982, 44).

20. gs. sākumā ārzemēs zinātnieki kā (V. Behterevs, Korrado Riči, Liberti Teds) izpētīja pirmos bērnu zīmējumus, kurus izpētot atzina, ka zīmēšanas prasmes ir ļoti svarīgas un tās ir jā māca. Tostarp amerikāņu psihologi kā Corothers, H. Gardners, 1979. gadā pētīja bērnu zīmējumus no dažādām perspektīvām un secināja, ka tikai noteiktā attīstības posmā bērns zīmējot ievēro estētiskās īpašības (Corothers, Gardners, 1979, 570-580).

Ļoti daudzi zināmi pedagogi un psihologi to starp arī S. Levins, ir norādījuši, ka zīmējums kalpo arī kā sava veida komunikācijas līdzeklis, kur attēlo gan pārdzīvojumus, gan savas domas (Левин, 1979, 138).

Pirmsskolā tēlotājdarbības iespējas un nodarbības, tādas kā zīmēšana, veidošana, aplicēšana, ir visplašāk izplatītākās (Špona A., Randoha A., Vigule D., 2015, 152).

Tam pievērsusi uzmanību ir arī V. Hibnere, kas uzskata, ka tie ir arī bērnībā visagrāk pieejamie mākslinieciskās darbības veidi. Taču to loma bērnu spēju attīstībā vislielākā mērā ir atkarīga no pieaugušo attieksmes pret šo darbību, viņu prasmes kvalitatīvi ievadīt un virzīt (Hibnere, 1977, 3).

Lasot G. Svences grāmatu, varēja secināt, ka pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process. Ar iztēli saistās arī zīmējumi. Sākumā bērns zīmē nevis to ko redz, bet to, ko zina, ko domā asociatīvi. Visvairāk bērnu zīmē 4-5 gadu vecumā, apmēram 2000 zīmējumu gadā” (Svence, 1999, 84-85).

Katru dienu darbā vērojot bērnus var pamanīt, cik ļoti tas viņiem patīk, gan iepriecinot draugu, gan mammu, gan skolotāju ar saviem zīmējumiem. Zīmējumu dienas laikā ir tiešām daudz.

Komarova uzskata, ka zīmēšanas process pilnveido bērna novērošanas spējas, estētisko uztveri un estētiskās emocijas, attīsta gaumi, mākslinieciskās spējas un prasmi patstāvīgi radīt skaistumu, izmantojot pieejamos līdzekļus. Zīmējot bērns kontrolē savu rīcību un, vadoties no priekšstata par attēlojamo priekšmetu, novērtē uzzīmēto (Komarova, 1982, 5-7).

Darba autore piekrīt Komarovai, jo zīmējot vairāk, bērnus var pamanīt, ka ir vēlme saskaņot krāsas (meitenes vairāk to akcentē uz apģērbu). Krāsas tiek izvēlētas ar tiešu mērķi izkrāsot uzzīmēto priekšmetu kāds ir redzēts pēc pašu pieredzes. Varēja arī novērot, ka bērni savā starpā darbus novērtē. Darba autore deva bērniem klausīšanās uzdevumu, kur noklausoties pasaku, bērni šo pasaku uzzīmēja. Šī uzdevuma procesā bērniem attīstās iztēle, kas ir ļoti svarīga. To secināja arī psihologs Anajevs, ka iztēlei ir liela nozīme arī tieši darba procesā, jo

bērns zīmējot, aplicējot vai veidojot, dažkārt iedomājas sevi, par attēlotā notikuma dalībnieku (Ананьев, 1954, 108).

Tāpat arī Platonovs savā grāmatā ir minējis, ka cilvēka radošajā darbībā arī zīmēšanā nepieciešamas nosacījums un apzināta mērķtiecība (Платонов, 1972, 127).

Lai veiksmīgāk sekmētu rakstītprasmes apguvi, noteikti ikdienā ir nepieciešams, lai bērniem būtu iespēja izvēlēties katru no tēlotājdarbības veidiem. Un katrai no tēlotājdarbībām-zīmēšanai, veidošanai, aplicēšanai ir vairākas tehnikas (Пантелеева, Фурмина, 1975, 119).

Izcilā krievu pedagoģe Komarova bērnu zīmējumus uztver kā objektīvu liecinieku bērnu psihiskajā attīstībā, tāpēc liela nozīme tika pievērsta bērnu zīmēšanas rakstura pētīšanai. Pēc zinātnieces domām, analizējot bērnu zīmējumus, īpaši jāpievērš uzmanība, bērna pirkstu koordinācijas attīstībai. Viņa ļoti stipri pievērsa uzmanību, mazu bērnu, pareizai zīmuļa saturēšanai un lietošanai, jo ja bērns, nepareizi iemācās turēt rakstāmo, tas ļoti slikti ietekmēs rakstītprasmi. Bērns sistemātiski jāmāca pareizi turēt rakstāmo (Комарова, 1976, 9).

Bērnu zīmēšanai mācību procesā ir svarīgi optimāli pareizi izvēlēties tehniku. Šo izvēli nosaka vairāki faktori:

- bērnu vispārējās attīstības līmenis, vecuma īpatnības;
- iepriekšējā sagatavotība kādā no tehnikām;
- nodarbības mērķis un tās pedagoģiskie uzdevumi;
- veicamā darba materiālu tehniskās īpatnības.

Tā kā šie ir ļoti svarīgi faktori, tad faktori skolotājam tie būtu jāņem vērā. Zinātniecei Komarovai arī ir sava definīcija par zīmēšanas tehniku. Zīmēšanas tehniku dēvē prasmī lietot materiālus un zīmēšanas piederumus, kā arī paņēmienus, kas ļauj ar tiem radīt mākslinieciski izteismīgu attēlojumu. Zīmēšanas tehnikā ietilpst arī acs un rokas attīstība, to saskaņota rīcība (Комарова, 1982, 7).

Rakstot šo nodaļu darba autore secina, ka dažādi zinātnieki, psihologi ir ļoti daudz pētījuši gan zīmēšanas procesu, gan tēlotājdarbību kopumā. Pētot zīmēšanas procesu tika secināts, ka bērniem zīmējot :

- tiek izmantotas gan kustības, gan to uztvere;
- zīmēšanas prasmes ir ļoti svarīgas un tās ir jāmāca;
- īpaši jāpievērš uzmanība, bērna pirkstu koordinācijas attīstībai;
- attīsta plaukstas un roku muskulatūru, domāšanu, iztēli, koncentrēšanās spējas, kustību koordināciju, orientāciju plaknē, pacietību un daudzas citas iemaņas.

1.3. 4-5 gadīgu bērnu attīstības raksturojums

Pirmsskolas periods vecumā no 3-7 gadiem ir ļoti svarīgs posms bērna attīstībā. Četrgadīga bērna sensitīvie likumi nosaka, ka šajā vecumposmā viņam vislabāk padodas valodas. Pirmsskolas bērnu attīstīšanas procesā ļoti liela nozīme ir vienmērīga prasību līmeņa noturēšanai, kā arī pakāpeniskuma ievērošanai šo prasību uzturēšanā.

Kad bērnam paliek 5 gadi, viņa dzīvē iestājas ievērojamas pārmaiņas. Praktiski it kā noslēdzies skaņu apguves periods. Bērns ir daļēji apguvis gramatiski pareizu runu, pilnveidojas uzskatāmi tēlainā domāšana, virzoties uz verbāli loģisko domāšanu (Golubina, 2007,119).

Psihologijas doktore G. Svence norāda, ka vidējā vecuma posma bērniem liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti, nekā bērnu spēja tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4-5 gadu vecumā bērniem var būt grūtības griezt ar šķērēm, līmēt papīra aplikācijas, precīzi nokrāsot malu, nepārkrāsojot pāri, uzvērt krelles, satvert zīmuli ar īkšķa un divu pirkstu palīdzību. Šīs darbības ir jāattīsta. Vēl šajā vecumā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo acu un roku koordinācija pilnveidojas, acu attīstīšanās vēl nav beigusies. Zēniem šajā periodā labāk attīstīti lielie muskuļi un viņi ir izturīgāki, savukārt meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra un viņas ir mierīgākas un precīzākas (Svence, 1999, 78).

Savukārt pēc psihologijas doktors A. Vorobjova grāmatas var secināt, ka vidējā vecuma bērni nevar analizēt un salīdzināt priekšmetus tos neredzot. Domāšanas obligāts nosacījums ir tiešs parādību uztveres process (Vorobjovs, 2000, 105).

Savā grāmatā G. Svence norāda, ka atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, kurai jābalstās uz rotaļu un spēles elementiem. Ļoti liela nozīme ir kustības atmiņas attīstībai: mazgāšanai, matu ķemmēšanai, darbībām ar karoti un dakšīņu, pogu aizpogāšanai, kurpju aizsīšanai, kā arī darbībām, kas saistītas ar sīko pirkstu muskulatūru,-griešanu, līmēšanu, rakstīšanu. Šo kustību attīstīšana ir svarīga bērna sagatavošanai skolai” (Svence, 1999, 83).

Tajā pašā grāmatā autore arī norāda, ka 4-5 gadus vecuma bērni spēj uzmanību koncentrēt apmēram 6-8 sekundes. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta: tā ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa. Uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, ar paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā (Svence, 1999, 86-87).

Turpretī Pušakarevs norādīja, ka zinātnieks Ž. Piažē secināja, ka šajā vecumā, attēlojot reāli uztverto, bērns savā runā, zīmējumos, lomu spēlēs problēmu risināšanā lieto simbolus. Raksturīga centrēšanās uz vienu aspektu, šajā posmā bērnam nepiemīt precizitāte, bērnam mēdz

būt iedomāti draugi, viņiem ir ļoti bagāta iztēle, viņi ir ļoti brīvi, tādēļ pieaugušajiem viņu domas šķiet nelogiskas. Bērni nav spējīgi domāt abstrakti un loģiski (Puškarevs, 2001, 54).

M. Montessori bērna attīstību saista ar četriem uzdevumiem –

1. muskuļu, jeb fizisko attīstību,
2. sajūtu, jeb prāta un domāšanas attīstību,
3. valodas attīstību,
4. sociālo jūtu un morālās gribas attīstību (Ukstiņa, 1996, 28)

Sajūtas un uztvere ir nesaraujami saistītas un piektajā dzīves gadā tās attīstās īpaši intensīvi, tādēļ jāveido pareizi priekšstati par priekšmetu īpašībām, to attiecībām ar tiešās uztveres (redzes, dzirdes, kustību, runas, taustes) palīdzību. 4 - 5 gadus veci bērni jau labi atšķir pamatkrāsas. (Ukstiņa, 1996, 32)

Šajā vecumposmā izteikti attīstās redze, līdz ar to arī priekšmetu formu un telpas uztvere, intensīvi attīstās galvas smadzenes, pieaug psihisko procesu mērķtiecība. Uzmanība iegūst noturīgāku raksturu, sāk veidoties apzinātas iegaumēšanas un atcerēšanās procesi. Bērni labprāt veic darba uzdevumus, kuri pedagogam jāapvieno ar saistošiem rotaļāšanās motīviem. Intensīvi attīstās produktīvie darbības veidi, sevišķi tēlotārdarbība. Zīmējumi kļūst daudzveidīgāki un sižetiskāki.

Pēdējo gadu pētījumi pedagogijā un fizioloģijā pārlicinoši pierāda, ka pirmsskolas vecuma bērni ir daudz spējīgāki, nekā līdz šim uzskatīts. Skolotāju un vecāku uzdevums ir palīdzēt bērniem savas spējas maksimāli attīstīt. Pedagoģa vadītajā darbībā ir stingri jāievēro princips, ka centrā ir bērns, tajā attīstības stadijā, kādā nu viņš ir šobrīd, tādēļ apgūstot kaut ko jaunu, bērns paļaujas uz pedagogu. Šajā jaunajā apgūšanas procesā, īpaši nepieciešama pedagoģiskā fakta izjūta, uzmanība, atbalsts, atzinība un palīdzība.

V. Avaņsova vēl norāda, ka ikdienas sadzīvē, bērna patstāvīgā darba un rotaļu gaitā pedagogam jārisina svarīgi pirmsskolas vecuma bērnu fiziskās, intelektuālās, tikumiskās un estētiskās audzināšanas uzdevumi. Turklāt, jo labāk pedagogs izmanto dažādas dzīves situācijas, lai paplašinātu bērnu redzesloku un veidotu spēju orientēties apkārtējā pasaulē, jo viņi vairāk zina un prot, viņi ir vairāk attīstīti (Avaņsova, 1986, 80).

Rakstot šo nodaļu darba autore secināja, ka katrs bērns ir indivīds un katram ir sava attīstība. Daudzi zinātnieki uz psihologi ir pētījuši bērnu vecumposmus. 4-5 gados izteikti attīstās redze, līdz ar to arī priekšmetu formu un telpas uztvere, intensīvi attīstās galvas smadzenes, pieaug psihisko procesu mērķtiecība. vidējā vecuma posma bērniem liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti, nekā bērnu spēja tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4-5 gadu

vecumā bērniem var būt grūtības griezt ar šķērēm, līmēt papīra aplikācijas, precīzi nokrāsot malu, nepārkrāsojot pāri, uzvērt krelles, satvert zīmuli ar īkšķa un divu pirkstu palīdzību.

Darba autores ikdienā bērniem ir pieejams ļoti plašs klāsts no Montesori praktiskās dzīves, ar kuras palīdzību tiek sekmēta acu, roku koordinācija, pirkstu sīkā muskulatūra, roku muskulatūra, darbojoties gan berot ar karotēm, gan lejot, gan darbojoties ar pincetēm un pipetēm.

1.4. Zīmēšana- rakstītprasmju sekmētāja

Pirmsskolēna mākslas izpratne, uztvere un izpausmes atklājas tēlotājdarbības procesā. Māksla pirmsskolā ir kā spēle, kur tā tikai tad sasniedz tai piemēroto mērķi, ja spēlējošais tajā atraisās (Kalēja- Gasparoviča, 2006).

Tēlotājdarbībai piemīt fantastiska īpašība- attīstīt, veicināt, bagātināt cilvēka spēju strādāt vienatnē, nodot savu iekšējo informāciju ar līniju, krāsu, formu kā kaut ko ļoti individuālu, neatkārtojamu, īpašu, nozīmīgu (Pikaļova, 2002, 18).

Vizuālās mākslas darbība attīsta un veido bērna novērtēšanas spējas, estētisko uztveri, mākslinieciskās spējas, prasmi patstāvīgi veidot kompozīciju, izmantojot dažādus materiālus, attēlošanas paņēmienus un vizuālās mākslas tehnikas (Frīdenberga, 2003, 151).

Zīmēšanas process pirmsskolā ir ļoti nozīmīgs, jo tieši zīmējot tiek attīsta pirkstu, plaukstas, rokas muskulatūra, domāšana, fantāzija, uzmanība, koncentrēšanās spējas, kustību koordinācija, pacietība, griba, vizuālā uztvere, atmiņa iemaņas, prasmes. Zīmēšana ir dabīga bērna izpausme un vēlme zīmēt parādās tiklīdz ir pieejams kāds no tēlotājdarbības materiāliem (Randoha, 2015, 152).

Autors M. Gelbs ir nonācis pie secinājuma, ka zīmēšana ir atslēga pasaules izpratnei un jaunradei. Bez zīmēšanas nevar iemācīties skatīties, jo spēja redzēt ir spēja zīmēt. Zīmēšana ir veids kā izprast jaunradi- zīmēšana ir svaigs skatījums uz lietām (Gelbs, 2006).

Bērnu zīmēšanai pirmsskolas pedagoģiskajā procesā svarīgi izvēlēties darbības paņēmienus, vingrinājumus. Šo izvēli nosaka vairāki faktori:

- bērna vispārējais attīstības līmenis, vecumposma attīstības likumsakarības;
- iepriekšējā pieredze un prasmju spēju līmenis;
- darbības mērķis un tās pedagoģiskie uzdevumi;
- veicamās darbības brīvības, pašizteikšanās iespējas;
- pielietojamo materiālu īpašības (Randoha, 2015, 159).

Tas, cik daudz ir vajadzīgs attīstīt nepieciešamās rokas kustību īpašības, izdevās noteikt, salīdzinot divus radniecīgus darbības veidus plaknē – zīmēšanu un rakstīšanu.

Salīdzinot abus šos darbības veidus, varēja konstatēt, ka tiem ir tālāk nosauktās atšķirīgās būtiskās iezīmes:

- Rakstīšanā lieto tikai lodīšu pildspalvu, toties zīmēšanā – ļoti dažādus stipri atšķirīgus piederumus;
- atšķirīgs ir darbarīka – zīmuļa vai pildspalvas – satvēriens;
- zīmēšanā darbība notiek makrolaukumā – uz noteikta formāta papīra lapas vai pat uz sloksnes – salīdzinājumā ar rakstīšanai nepieciešamo mikrolaukumu – nelielo ierobežoto laukumu starp līnijām;
- zīmēšanas darbībai raksturīga liela daudzveidība. Tās galvenie veidi ir grafiska darbība – zīmēšana, gleznieciska darbība neierobežotā diapazonā, jo jāattēlo dažādas konfigurācijas objekti, atšķirīga lieluma attēli. Rakstīšanā turpretī grafēmu – burtu uzbūves un lielumu apguve ir noteikta: bērns veic stereotipisku darbību pēc parauga noteiktā nelielā ierobežotā laukumā;
- zīmēšanai ir raksturīgi daudzveidīgi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, dažādi attēlošanas paņēmieni zīmējumos ar grafīta zīmuli, akvareļglezniecībā pludināšanas paņēmieni; toties rakstīšanā ir vienveidīga līnija;
- zīmēšanā lieto dažādus mākslinieciski tehniskos līdzekļus, turpretī rakstīšanai pie mums lieto galvenokārt lodīšu pildspalvu.
- zīmēšanā daudzveidīgi ir piederumu lietošanas paņēmieni (Hibnere, Grasmane 2000, 22).

1.tabula. 4 – 5 gadīgu bērnu zīmēšanas un rakstītprasmes saikne

Zīmēšanas tehnika	Zīmēšanas iemaņas un prasmes	Rakstītprasmes (rokas sīkās muskulatūras attīstīšana)
Krāsainie zīmuļi Flomāsteri Vaska krītiņi Pasteļkrītiņi	<p>Prasme pareizi un brīvi rīkoties ar darba piederumiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pareizi satvert piederumus ar trīs pirkstiem; • pareizi turēt roku, zīmējot vertikālas, horizontālas, apļveida līnijas. <p>Prasme regulēt uzspiediena spēku.</p> <p>Prasme pēc vēlēšanās mainīt kustību vērzienu (amplitūdu).</p> <p>Prasme pēc vēlēšanās mainīt kustību ātrumu, tempu (palēnināt un paātrināt).</p> <p>Iemaņa pārtraukt kustību vajadzīgajā punktā.</p> <p>Prasme ritmiski atkārtot vienveidīgas kustības.</p> <p>Prasme saglabāt kustības – pa taisni, loku, apli.</p>	<p>Prasme regulēt kustību tempu.</p> <p>Prasme regulēt rokas kustību amplitūdu.</p> <p>Prasme orientēties lapā. Rokas kustību regulācija – uzspiediena spēks.</p> <p>Attīstīt acs un rokas koordināciju. Attīstīt ritma izjūtu. Prasme saglabāt kustību virzienu.</p> <p>Prasme savlaicīgi pārtraukt kustību</p>
Guaša Akvarelkrāsas	<p>Prasme brīvi un pareizi rīkoties ar otu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iemaņas pareizi satvert otu ar trīs pirkstiem; • iemaņa turēt roku ar otu, zīmējot vertikālas, horizontālas līnijas, aizkrāsojot laukumus. • Iemaņa turēt otu, velkot platas un šauras līnijas. <p>Prasme saglabāt kustības virzienu (taisni, pa loku, pa apli utt.)</p>	<p>Prasme regulēt rokas kustību amplitūdu.</p> <p>Prasme regulēt piespiediena spēku.</p> <p>Attīstīt acs un rokas koordināciju.</p> <p>Prasme veikt roku kustības ritmiski.</p> <p>Prasme saglabāt kustību virzienu. Prasme savlaicīgi pārtraukt kustību.</p>

1.tabulā var redzēt kā zīmēšanas process sasaistās ar rakstītprasmi. No tā var secināt, ka pilnveidojot zīmēšanas iemaņas un prasmes 4 – 5 gadīgiem bērniem attīstās arī bērnu rakstītprasme.

V. Hibnere - bērnu vizuālās mākslas pedagoģijas pamatlicēja Latvijā (Meikšāne, Rumpīte, 2013) uzskata, ka mākslā radošas personības svarīgākās īpašības, kuras var attīstīt ar tēlotājdarbības palīdzību, ir šādas: asa, smalka, specifiska mākslinieciskā uztvere, attīstās novērošanas spējas, iejūtība situācijās atveidojamā, spēja pārdzīvot objekta māksliniecisko tēlu, labi attīstīta radošā iztēle, vispusīga prāta darbība, zināšanas par attēlošanas mākslinieciskajiem un tehniskajiem

līdzekļiem, prasme tos izmantot ieceres realizācijas procesā, lai radošajā darbībā atsegtu sabiedriski nozīmīgu saturu. Bērnu tēlotājdarbības veidi ir zīmēšana, aplicēšana un veidošana (Hibnere, 1977, 5).

Lai zīmēšana process būtu interesantāks, tad zīmēšanas nodarbībās zīmējot klāt likt uzdevumu, kas vairāk būtu centrēts uz rakstītprasmes apguvi.

Darbojoties ar zīmuli, otu, grieznēm un citiem piederumiem, bērns vingrina roku muskulatūru, galvenokārt pirkstu sīko muskulatūru. Sākumā viņam grūtības sagādā zīmuļa un otas satveršana. Pakāpeniski pirkstu muskulatūra attīstās, kustības kļūst noteiktākas, ritmiskākas, vairāk saskaņotas.

Šīs iemaņas ļoti nepieciešamas, mācoties rakstīt. 5 gadu vecumā bērnam veidojas noturīga interese par zīmēšanu. Viņu interesē gan darba rezultāts, gan izpildījuma kvalitāte (Biezā, Kauce, Kromāne, Līduma, 1971, 32 - 36).

Lai pieradinātu bērnus apzināti darboties un domāt rakstīšanas procesā, ieteicams, rakstot burta elementus, klusu pie sevis vai domās runāt līdzī. Bērniem jāpalīdz veidot rakstāmā burta elementa (burta) kustību tēls, tad viņi labāk izjūt tā formu. Šajā nolūkā praktizējams darbības paņēmiens rakstīšana gaisā. Pēc rakstīšanas gaisā ieteicams vingrināties burta rakstīšanā uz bez līniju lapas. Praktizējama arī burtu rakstīšana pēc orientieriem. Tie ir punkti, kuri jau izlikti vai kurus izliek bērns. Uzrakstītie burtu elementi vai burti vienmēr jāsalīdzina ar paraugu, kurš atrodas bērnam redzamā vietā pie sienas vai uz galda. Jāizlabo konstatētās neprecizitātes.¹

Rakstot pirmo nodaļu darba autore secināja, ka ir tik daudz dažādu zinātnieki, profesori utml., kas ir pētījuši gan bērnu vecumposmu īpatnības, gan tēlotājdarbību, veikuši savus pētījumus par rakstītprasmi pirmsskolā. Literatūras ir ļoti daudz un tā ir daudzveidīga. Kopumā darba autore secināja, ka tēlotājdarbība kā tāda ir ļoti svarīga ne tikai pirmsskolā, bet arī mājās, kur darbs ir arī vecākiem.

Tāpat arī ļoti daudz lika aizdomāties par to cik bieži man grupā bērni zīmē vienkārši bez uzdevuma, liekot lietā savu pieredzi, iztēli un fantāziju.

Ļoti daudz tiek pētītas arī vecumposmu īpatnības, bet viens no galvenajiem secinājumiem noteikti ir tāds, ka katrs bērns ir individuāls ar savām spējām, tas tiek ļoti aktualizēts arī jaunajās kompetencēs.

¹ https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/20101011_rakstiprasmes.pdf Skatīts: 8.03.2019

2. 4-5 gadīgu bērnu rakstītprasmju attīstības sekmēšanas iespējas zīmēšanā

2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums

Darba autore minēja, ka viena no mūsdienu bērnu problēmām ir nepareizs rokas satvēriens. Ņikiforovs savā grāmatā raksta, ka tas ir nepietiekami stiprs vai arī ir nepareizs pirkstu novietojums.

Jaunākajā vecumā bērniem tiek sagatavota pirkstu sīkā muskulatūra, bet savukārt vidējā vecuma bērniem tā tiek pilnveidota un mācīts pareizs rokas satvēriens, lai bērns spētu pilnvērtīgi attīstīties. Nepietiekama bērna sagatavotība skolai, rada grūtības jau no pirmajām skolas dienām. Piemēram, sīkās motorikas - prasmes vadīt pirkstu un plauksta smalkās kustības – nepietiekama attīstība ir cēlonis nesekmībā rakstīšanai, patvaļīgās uzmanības nepietiekams briedums rada grūtības visas stundas organizācijā (Ņikiforovs, 2014, 52).

Pētījumā tika izvēlēta novērošanas metode, jo ar šo metodi pedagogam ir iespēja iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos. Novērošana ir viena no izplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm.

Novērošana ir viena no datu ieguves metodēm izglītības pētījumos. To plaši lieto pedagoģiskajā praksē. Novērošanu iedala vairākos veidos:

- tiešā novērošana,
- netiešā novērošana,
- atklātā un slēptā novērošana,
- nepārtrauktā un diskrētā novērošana

Novērotāja- līdzdalībnieka statuss dod iespēju izpētīt pedagoģiskās parādības visā to daudzveidībā, saistībā, dažādos aspektos (Alberhta, 1998,34).

Darba autorei bija svarīgi iepazīt bērnus, to spējas un attīstību, tāpēc novērošanas metode ir viena no pateicīgākajām metodēm, kad bērnu var tieši novērot darbojamies un piefiksēt sev nepieciešamo informāciju. Darba autore patreizējā izglītība iestādē strādā tikai no 2018. gada novembra, tāpēc kā pētīšanas metode tika izvēlēts tiešais novērojums.

Anketēšana – ir viena no biežāk izmantotajām aptaujas metodēm. Tā vienlaikus var aptvert lielu cilvēku skaitu, tās organizēšanai jāpatērē daudz mazāk laika nekā intervijai, novērošanai u.c. metodēm. Turklāt anketu materiāla raksturs ir pateicīgs apstrādei un skaitliskai analīzei.

Novērošanas laikā vecākiem tika dotas arī anketas. Pētījuma gaitā darba autore izstrādāja anketu vecākiem, ar kuras palīdzību var noteikt cik vecāki lielu uzmanību pievērš bērna zīmēšanai.

Anketēšanai ir savi trūkumi:

- ja anketa neizraisa apjautājamo interesi, tās rezultāti var nenest plānotos rezultātus;
- atbildes ir atkarīgas no respondentu noskaņojuma, attieksmes.

Pirms sastāda anketu, precīzi jāapzinās anketēšanas mērķis un adresāts, t.i., respondentu loks, kam domāta šī anketa.

Pamatjautājumi var būt:

- atklāti – atbilžu varianti nav norādīti, respondents ieraksta savu atbildes variantu;
- pusatklāti – ir sniegti atsevišķu atbilžu varianti un atstāta vieta respondenta individuālajam atbildes variantam;
- slēgtie – uz kuriem var atbildēt: jā, nē, izvēloties vienu no piedāvātajām alternatīvajām atbildēm, izvēloties vienu vai vairākas atbildes no piedāvātajiem variantiem (Albrehta, 1998, 67).

Albertha min, ka bērnu darbības produktu analīze iegūst lielāku objektivitāti, ja pētniekam bijusi iespēja novērot pašu darbības produkta tapšanas gaitu. Novērošana izgaismo apstākļus, kādos noritējusi darbības produkta radīšana, un palīdz noteikt sakarības starp procesu un rezultātu (Albrehta, 1998, 76).

Darba autore izmantoja arī anketēšanas metodi, jo bija svarīgi uzzināt vecāku viedokli un novērojumus.

Darba autores pētījums ir neliels apskats, kā zīmēšanas process bērniem ietekmē rakstītprasmi. Pēc Valsts izglītības satura centra (turpmāk VISC) pirmsskolas izglītības programmas galvenie uzdevumi, kas sekmē rakstītprasmi:

- brīvi apļo un velk cilpas;
- prot savienot punktus ar līniju un loku;
- prot apvilkt kontūras (trafareti, priekšmeti, silueti);
- pārvelk un velk līnijas (vertikālas, horizontālas, riņķveida);
- turpina iesākto ornamentu;
- orientējas papīra lapā;
- darbojas ierobežotā laukumā;
- aizsvītro, aizpunkto.

VISC pirmsskolas izglītības programmā, zīmēšanas nodarbībām 4-5 gadīgu bērnu vecuma grupā tiek izdalīti šādi;

- darbs ir pabeigts līdz galam;
- darbības ar daudzveidīgiem materiāliem (jauktās tehnikas);
- prot likt ritmiskus otas nospiedumus;
- aizpilda noteiktus laukumus;
- švīkā, svītro, liek punktus;
- veido dekoratīvus, ritmiskus rakstus;
- radoši izmanto krāsas (pamatkrāsas un atvasinātās krāsas – zaļa, oranža, violeta).

Lai varētu sekmīgi izpētīt bērnu attīstības dinamiku, darba autore pirmsskolas izglītības iestādē ir izstrādāti kritēriji. (skat. 2. tabulu.)

2. tabula. "Pētījuma kritēriji un rādītāji"

Kritēriji	Rādītāji
1. Pareizi tur pirkstos zīmuli, krītiņu, otu	1- nē, satvēriens ir nepareizs 2- satvēriens jātrenē 3- jā, rakstāmpiederuma satvēriens ir pareizs lietojot visus piederumus
2. Orientējas lapā (pa labi, pa kreisi, pa vidu, augšā, lejā)	1-nē, neorientējas lapā 2- daļēji orientējas lapā (nezin labo, kreiso pusi) 3- jā, orientējas lapā
3. Apvelk kontūras (trafareti, priekšmeti, silueti)	1- nē, kontūras grūti apvilkt 2- neprecīzi apvelk kontūras 3- jā, apvilkt kontūras nesagādā grūtības
4. Raksta rakstīto burtu elementus	1- nē, neraksta rakstīto burtu elementus 2- daži rakstīto burtu elementi sagādā grūtības 3- jā, raksta rakstīto burtu elementus
5. Spēj koncentrēties un pabeigt iesākto līdz galam	1- nē, nespēj koncentrēties 2- daļēji koncentrējas, līdz kāds novērš uzmanību 3- jā, koncentrējas un izpilda darbu līdz galam

Balstoties uz 2. tabulas kritērijiem darba autore izvērtēja turpmāko darbību zīmēšanā.

2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros

Pētījumā tika iesaistīti 4-5 gadīgi bērni- 5 meitenes un 7 zēni. Šie bērni regulāri apmeklē izglītības iestādi, tāpēc bija iespēja izpētīt rakstītprasmi attīstības dinamiku.

Pētījumā iekļauto bērnu vārdi ir mainīti.

Kopumā grupā ir pozitīva atmosfēra. Bērni aktīvi, zinātkāri. Visiem grupas bērniem patīk zīmēt gan brīvajā laikā, gan nodarbību laikā.

Markuss- 5 gadi un 4 mēneši- Īslaicīga uzmanības noturība, neatbilst 5 gadu vecumam. Trūkst motivācijas jebkuru darbu veikt rūpīgi. Darbus veic, tikai tad, kad skolotājs ir blakus. Labprātāk izvēlas dienu pavadīt rotaļājoties - braukājot ar mašīnītēm, nekā veltīt laiku mērķtiecīgam darbam. Ir tendēts vairāk skriet un vārtīties pa grīdu. Vērojot grupā un arī citās ārpus nodarbībās ar citiem pedagogiem ir secināts, ka vairāk jādod uzdevumi muskulatūras attīstībai. Markuss apmeklē logopēdu, tāpēc viņam ir jāturpina izpildīt lūpu, mutes vingrinājumus pareizai skaņu izrunai. Darot darbus ļoti ātri piekūst, bet kad zīmē, tad to var darīt ļoti ilgi.

Henriks 5 gadi un 4 mēneši- veikls, atraktīvs zēns. Patīk palīdzēt, darboties. Piedalās aļļa rotaļās. Vienmēr izrāda iniciatīvu. Patīk zīmēt. Pētījuma laikā visvairāk patika neurografikas uzdevums. (skat. 1. attēlu)

Lūcija 5 gadi- ir labi attīstīti fonemātiskie procesi. Ir ļoti atraktīva meitene. Vienmēr vēlas darīt vairāk nekā ir plānots. Ļoti radoša un patstāvīga. Brīvajā laikā ļoti daudz zīmē. Ja kādam no grupas biedriem ir grūtības saprast uzdoto uzdevumu, Lūcija vienmēr izpalīdz, ja skolotāja individuāli strādā ar kādu no grupas bērniem.

Mikus 5 gadi 5 mēneši – Labprātāk arī ir vēlme vēl spēlēties, nekā darīt paredzētos uzdevumus, labāk liek Lego vai zīmē. Vadošā roka- kreisā. Jādos vairāk ar sīko manipulatīvo materiālu.

Diāna 4 gadi un 10 mēneši- Šajā mācību gadā ir pirmo reizi uzsākusi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Ir ļoti klusa, nedroša. Ar grupas bērniem labprāt spēlējas, bet ar pieaugušajiem nerunā. Pie pieaugušā vērsas tikai tad, kad nepieciešama palīdzība. Savā pieredzē nedalās. Nav novērots, ka brīvajā laikā zīmē. Kad jāzīmē ar uzdevumu, tad darbu veic centīgi.

Estere 5 gadi un 5 mēneši- Klusa un saprotoša. Vienmēr meklē atbalstu un iedrošinājumu pie saviem grupas biedriem un grupas pieaugušajiem. Uzmanīgi klausās uzdoto. Ir skaņu izrunas problēmas, tāpēc apmeklē logopēdu. Patīk zīmēt arī brīvajā laikā. Ir radoša, jo vienmēr pajautās vai var izmantot citus zīmēšanas materiālus nekā ir paredzēts.

Laine- 5 gadi un 1 mēnesis- Vairāk laika tiek pavadīts mājās nekā dārziņā. No rītiem dažreiz ir grūti atvadīties no mammas. Vienmēr smaidīga, patīk zīmēt no rītiem pirms brokastīm, tādā veidā sevi nomierina pēc atvadīšanās no mammas.

Ernests 5 gadi un 5 mēneši- Vienmēr smaidīgs, mīļš un izpalīdzīgs. No rītiem ar draugiem patīk spēlēt dambreti un zīmēt. Vadošā roka- kreisā. Jātrenē griešanas prasmes ar šķērēm.

Regnārs 5 gadi un 5 mēneši- Regnāram labākais draugs ir Markuss. Lai abi draugi varētu veiksmīgi izdarīt uzdoto, ir jānošķir, jo viens otram novērš uzmanību. Patīk zīmēt, konstruēt no Lego dažādas lietas. Zinātkārs un radošs zēns.

Kristaps 5 gadi un 6 mēneši- Ļoti zinātkārs, un nopietns. Ātri apvairojas, ja kaut kas nav pa prātam. Patīk zīmēt dinosauros. Veiksmīgi tiek galā ar uzdotajiem uzdevumiem un prasa papildus darbus.

Mārcis 5 gadi un 5 mēneši- Darot darbus, ļoti ātri pazūd koncentrēšanās, ja kāds novērš uzmanību un tad vairāk neko nevēlas darīt. Ātri piekūst, sāk raudāt, ja darbs ir par sarežģītu. Pildot neurografikas uzdevumu, ļoti grūti bija izmantot iztēli un savilktajās līnijās meklēt ūdensvalstības iemītniekus.

Paula 5 gadi un 1,5 mēneši- Ļoti prātīga un zinātkāra meitene. Ja kaut kur kļūdās, par to pārdzīvo un meklē atbalstu pie pieaugušā. Centīga un kārtīga meitene. Darbu izdara pacietīgi līdz galam.

3. tabula Pētījumā iesaistīto bērnu rakstītprasmes attīstības kritēriju kopējais vērtējums pētījuma sākumā un beigās

Bērna vārds	2018. g novembris					2019. aprīlis				
	1. krit.	2. krit.	3. krit.	4. krit.	5. krit.	1. krit.	2. krit.	3. krit.	4. krit.	5. krit.
Markuss	2	2	2	2	1	3	2	3	2	2
Henriks	2	2	3	2	2	3	3	3	3	3
Kristaps	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3
Mārcis	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2
Laine	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Lūcija	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Estere	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3
Diāna	1	2	2	2	3	2	2	2	2	3
Regnārs	3	2	2	2	2	3	3	3	3	2
Paula	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Ernests	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3
Mikus	2	2	2	2	2	3	3	3	2	3

2.3. Pētījuma apraksts

Pētījuma laikā tika veikti daudz un dažādi darbi, lai sekmētu rakstītprasmes attīstību. Tālāk darba autore ir atlasījusi nedaudzos darbus, kas bērniem likās visinteresantākie un patika visvairāk.

”Ūdens pasaules valstība

Šo darbu pildot bija jāklausās ūdens skaņas un lapa jāaizpilda ar viļņotām līnijām, pēc tam šajās līnijās saskatīt un izkrāsot ūdens valstības iemītniekus. (skat. 1. attēls)

Dažiem bērniem šis uzdevums sagādāja grūtības- tieši saskatot ūdens valstības iemītniekus, lai gan izglītības iestādē ir akvārijs ar zivīm un bruņurupuci. Tika pētīti arī attēlos citi iemītnieki. Darba autore secināja, ka tas varētu būt, jo nezin, kā tieši šis iemītnieks izskatās, vai neizpratne, kā to zīmēt.

Markuss pie šī uzdevuma darbojās ilgāk nekā parasti, tas liecina par to, ka viņam patīk uzdevumi ar mūziku.

Pildot darbu varēja novērot, ka Diānai, Markusam, Ernestam, Mikusam nebija pareizs satvēriens. Viņiem ik pa brīdim vajadzēja atgādināt kā pareizi tur rakstāmpiederumu. Pārējiem astoņiem bērniem satvēriens bija pareizs.

Lielākās grūtība šo uzdevumu bija izpildīt Mārcim. Šis uzdevums Mārcim likās grūts un neizpildāms.

No rakstīto burtu elementiem var redzēt, ka ir iekļautas dažāda veida līnijas. Diāna, Mārcis, Regnārs viļņotās līnijas vilka kā zigzag līnijas- jātrenē roku muskulatūra- tieši plaukstas locītava. Pārējiem bērniem šīs līnijas bija precīzi novilkta precīzāk un akurātāk.

Pēc uzdevuma izpildes darba autore secināja, ka tādus uzdevumus bērni labprāt pilda ar pozitīvu attieksmi, tāpēc šādus uzdevumus ar mūzikas klausīšanos var dot vairāk aktualizējot nedēļas tēmu.

1. attēls. "Īdens pasaules valstība"

"Brīnumainā svece"

Šim darbam uzdevums bija brīvi uz baltas lapas ar baltu sveci uzzīmēt ar ziemu saistītu ainavu, pēc tam, lai šis zīmējums atklātos, lapu bija nepieciešams noklāt ar akvareļu krāsām (skat. 2. attēls).. Pētot kā bērni pilda šo uzdevumu darba autore pamanīja, ka bērni nepareizi klāj fonu- kā krāsojot ar zīmuļiem.

Šo darbu darot ļoti labi varēja pamanīt kā bērni tur rokās sveci, kā priekšmetu ar ko zīmēt. Dažiem bērniem tā bija neparocīga, jo ir lielāka un resnāka par parastajiem rakstāmpiederumiem. Visgrūtāk zīmēt ar sveci bija Diānai un Mārcim, jo zīmējot, bija grūti sveci. Tāpēc tika arī sagatavoti mazāki sveces gabaliņi ar ko zīmēt, padomājot arī par bērniem, kam satvērien vēl nav pareizs. Pēc zīmēšanas ar sveci, uzdevums bija noklāt fonu ar akvareļu krāsām, tam nepieciešama bija ota. Šo darba piederumu vairums bērnu- izņemot Diānu, turēja pareizi.

Pārējiem bērniem šis uzdevums grūtības nesagādāja.

Šo uzdevumu pildot bērniem bija pozitīvas emocijas, jo bija pārsteiguma moments, kad lapa tika noklāta ar akvareļu krāsām un atklājās, ko kurš bērns ir uzzīmējis

2. attēls. "Brīnumainā svece".

"Gadalaiki"

Šo darbu pildot varēja izvērtēt 2. kritēriju (skat. 2. tabula)- orientēšanos lapā. Pirms darot darbu darba autore ar bērniem pārrunāja, kas raksturīgs katram gadalaikam.

Sadalot lapu četrās daļās, bērni katrā daļā zīmēja vienu no gadalaikiem. Bet pedagogs ar noteikumiem:

- lapas "augšējā kreisajā stūrī" uzzīmējam gadalaiku- ziema
- lapas "apakšējā labajā stūrī" uzzīmējam gadalaiku- vasara
- lapas "apakšējā kreisajā stūrī" uzzīmējam gadalaiku- rudens
- lapas "augšējā labajā stūrī" uzzīmējam gadalaiku- pavasaris

Izpildot šo darbu puse grupas- 6 bērni- Estere, Lūcija, Henriks, Kristaps, Regnārs un Paula pēc iepriekš minēto terminu nodiktēšanas orientējās lapā ļoti labi, jo pārzin kreiso, labo pusi.

Šo darbu darot fonā klusi, katram gadalaikam skanēja Vivaldi skaņdarbs gadalaiki (skat. 3. attēls). Šo darbu pildot bērniem bija pozitīvas emocijas, jo patika, ka katram gadalaikam ir sava mūzika. Zīmēts tika ar eļļas krāsojumiem (skat. 3. attēls).

3. attēls. Gadalaiki.

“Zīmēšana smiltīs”

Bērniem katru dienu grupiņā ir iespēja zīmēt smiltīs gan burtus, gan ciparus, gan arī to ko pats vēlas, tas sekmē gan rakstītprasmi, gan sajūtas (skat. 4. attēls). Bērniem grupiņā ir sagatavotas kartiņās ar rakstīto burtu elementiem, kurus ir iespēja zīmēt smiltīs. Šis ir lielisks treniņš, lai sagatavotu roku rakstītprasme caur sajūtām.

Šī nodarbe patīk visiem grupas bērniem. Kā labu nomierināšanās un koncentrēšanās līdzekli šo uzdevumu izmanto Markuss un Regnārs. Pie šī uzdevuma viņi var ilgi nosēdēt, parakstot smiltīs gan burtu elementus, gan pēc tam ņemot klāt dabas materiālus tiek gan veidotas, gan zīmētas mandalas, gan gleznas.

Sākot siltam laikam šis uzdevums tiek praktizēts ārā- smilšu kastē, gan zīmējot ar kociņu, gan velkot līnijas ar grābeklīti, gan ar pirkstiem.

4. attēls. “Zīmēšana smiltīs”

“Krāsainās Lieldienu olas”

Darba uzdevums bija apvilkt olas trafaretu un ar krītiņiem to izrotāt, gan krāsojot, gan zīmējot uz tās dažādus rakstus (skat. 5. attēls).

Šo darbu darot varēja novērtēt 3. kritēriju (skat. 2 tabula). Katram bija iespēja apvilkt olas trafaretu, pēc tam arī izgriezt. Kontūru apvilksana mazliet sagādāja grūtības Mikusam un Ernestam, par cik viņi ir kreīļi. Sākumā katrs bērns nāca jautāt, ko un kādus rakstus zīmēt virsū olai. Darba autore piedāvāja vilkt dažādas līnijas- viļņotas, lokveida, zigzag utt., zīmēt ģeometriskās formas. Pēc piedāvātajiem variantiem bērniem radās iedvesma un katrs kā nu kurš vēlējās, tā arī izrotāja Lieldienu olas. Šo uzdevumu pildot vienīgajai Diānai vēl nebija pareizs satvēriens.

Ar šo uzdevumu darba autore arī pamanīja kā bērni izmanto un orientējas noteiktā laukumā, kā arī to cik lielas koncentrēšanās spējas ir katram bērnam pildot šo darbu.

5. attēls. "Krāsainās olas"

"Mīļākais dzīvnieks"

Bērniem uzdevums bija uzzīmēt savu mīļāko dzīvnieku, bet tā kā grupā aktuāli bija izmirušie dzīvnieki- dinozauri, tad visi koncentrējās uz šī dzīvnieka zīmēšanu.

Sākumā katrs bērns vēlējās zīmēt savu dzīvnieku, bet ieraudzījuši, ka Kristaps zīmē dinozauru, tas likās aktuālāks un visiem bija vēlme pamēģināt, kas arī izdevās. Markuss un Regnārs šo uzdevumu pildīja ļoti cītīgi, jo dinozauru tēma bija aizraujoša. Zīmējot dinozauru, noteikums bija izmanto dažādas līnijas. Pildot šo uzdevumu viņu koncentrēšanās spējas bija lielas (skat. 6. attēls).

Lielākā daļa bērnu dinozauru mēģināja zīmēt vairākas reizes līdz viņiem likās, ka ir izdevies. Tāpēc varēja novērot grupā bērnu mērķtiecību šī darba izpildei. Šim darbam arī akcents tika likts uz līniju vilkšanu.

6.attēls. Mīlākais dzīvnieks.

“Pļava pavasarī”

Ejot ārā uz pļaviņu parkā, bērni izpētīja gan dabu, gan kukaiņus. Pēc tam atgriežoties atpakaļ, zīmēja redzēto pļavu. Katram bija izvēle ar ko zīmēt, bet bērni izvēlējās gan eļļas, gan pastelkrītiņus (skat. 7. attēls). Zīmējumos var redzēt, ka pļavu bērni ir papildinājuši ar uzzīmētiem kukaiņiem un gliemežiem. Vislielākais akcents šim darbam bija likts uz līniju vilkšanu. Visvairāk bērniem patika zīmēt kukaiņus, gliemežus un putnus- kur izteiktas ir lokveida un spirālveida līnijas. Ar šo darbu visi bērni tika galā. Markuss šo darbu izpildīja ļoti ātri un pēc tam paņēma smilšu kastīti, kas atrodas grupā un šo zīmējumu uzzīmēja arī smiltīs. Tāpat kā zīmējot gadalaikus visi bērnu darbi sanāca krāsaini un veiksmīgi.

7. attēls. Pļava pavasarī.

“Brīnumainie punkti”

Bērni tika aicināti uz A4 lapas sazīmēt punktus un tos savienot ar līniju. Bērniem tika stāstīts stāsts par punktu ceļojuma pa balto pasauli. Punktiņš ceļoja pa visu balto pasauli gan pa labi, gan pa kreisi, augšā, lejā utt., tādejādi varēja noteikt 2. kritēriju (skat. 2. tabula). Pēc tam šie punkti tika savienoti ar līniju- neatraujot zīmuli no lapas. Kad punkti tika savienoti, tad mēģināja saskatīt, kas sanācis.

Šis darbs bērniem likās interesants. Darba autore novēroja, ka katram bērnam punkti ir dažādi. Markusam un Regnāram punkti vairāk līdzinājās īsām un biežām līnijām. Dažiem bērniem šie punkti bija precīzi un smalki (skat. 8. attēls).

Dotajā attēlā pēc bērnu domām ir sanācis pūķis (skat. 9. attēls) Šim uzdevuma akcents tika likts uz punktu likšanu un to savienošanu.

8. attēls. Brīnumainie punkti.

9. attēls. Brīnumainie punkti.

Apkopojot pētījums laikā bērnu veiktos darbus darba autore secina, ka rakstīt mācīšanu var padarīt krāsaināku, jautrāku un interesantāku pielietojot to pedagoģiskajā procesā. Ikdienā bērni zīmē daudz vairāk nekā pētījuma sākumā, jo ir paplašināta gan materiālu daudzveidība, gan arī nodarbības ir sagatavotas interesantākas.

2.4. Pētījuma rezultātu analīze

Ņemot vērā kritērijus (skat. 3. tabula), tika veikts pētījums. Apkopojot pētījuma rezultātus var secināt, ka pētījuma pašā sākumā 4 bērniem, jeb 33 % no grupas ir pareizs rakstāmpiederumu satvēriens. 8 bērniem, jeb 67%, lai veiksmīgāk satvērienu apgūtu bija vairāk jātrenē pirkstu sīkā muskulatūra. Ikdienā bērniem ir iespēja izvēlēties plašu klāstu, kas sekmēs pirkstu sīkās muskulatūras attīstību (gan vērt, gan darboties ar pinceti, gan ar pipetes palīdzību pilināt ūdeni utml.) Laika gaitā tika izveidotas didaktiskās spēles gan matemātikā, gan valodā- ar kņāgiem. (skat. 9. attēls), kas sekmē satvēriena vingrināšanu.

10. attēls. Kņāgu spēles.

Pētot tālāk otro kritēriju darba autore secināja, ka pētījuma sākumā, visiem 12 bērniem bija daļēji grūtības orientēties lapā, jo nezināja kreiso un labo pusi.

Pēc apkopotā trešā kritērija var secināt, ka pētījuma sākumā 4 bērniem, jeb 33 % trafaretu, priekšmetu un siluetu apvilksana nesagādāja grūtības, bet pārējiem 8 bērniem, jeb 67 % kontūru apvilksana bija neprecīza, jo trafarets vai priekšmets tika izgrūstīts no vietas, (netika stingri noturēts) līdz ar to arī kontūras nebija apvilktas precīzi vai apvilktas ne līdz galam.

Visiem bērniem pētījuma sākumā grūtības sagādāja sarežģītāki rakstīto burtu elementi, kā piemēram kamoliņa zīmēšana- turp un atpakaļ, mazā L un E burta elements. Bet savukārt vienkāršākie elementi, kā līnijas, vilnīši grūtības nesagādāja.

Pētījuma laikā darba autorei svarīgi bija arī tas, ka bērns koncentrējas un iesākto izdara līdz galam. Izpētot 3. tabulu var secināt, ka viens bērns zīmējot nekoncentrējas. Viņš grupā ir viens no tiem, kas novērš uzmanību citiem bērniem. 42% bērnu koncentrēšanās ir daļēja, jo ir apstākļi, kas novērš uzmanību, bet 58% bērni spēj koncentrēties un noturēt uzmanību.

Pētījuma noslēgumā pēc 3. tabulas var secināt, ka 92%, jeb 11 ir izveidojies pareizs satvēriens, bet vienam bērnam jeb 8 % satvēriens vēl jāuzlabo.

83 %, jeb desmit bērniem orientēšanās lapā vairs nesagādā grūtības, bet 16 % jeb 2 bērniem vēl grūtības sagādā labās un kreisās puses noteikšana.

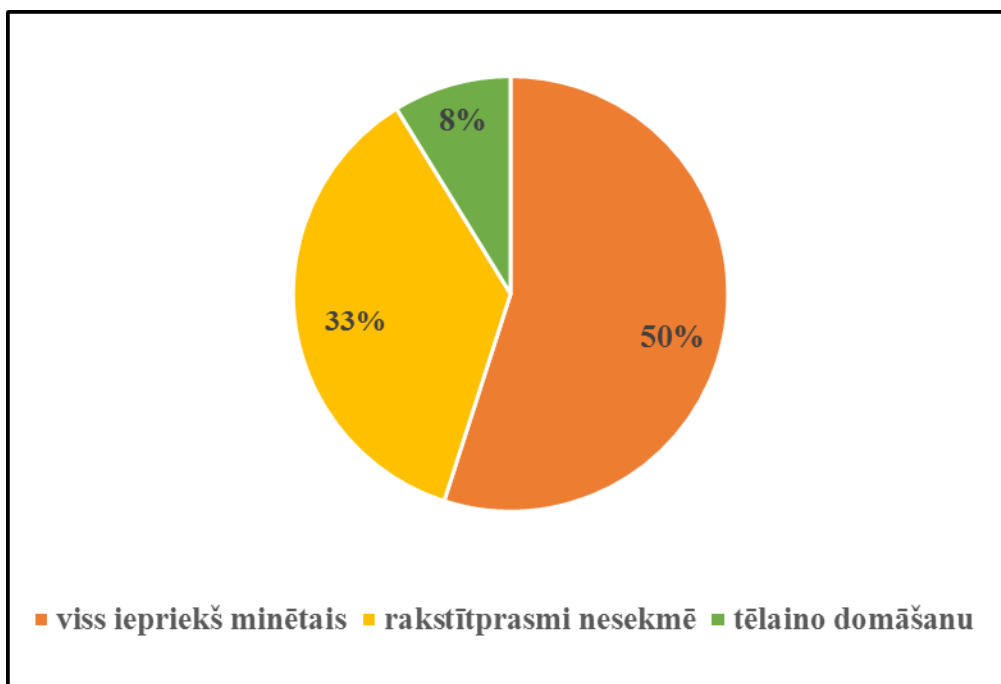
Vienpadsmit bērniem, jeb 92 % bērni kontūras apvelk precīzi, vienam bērnam apvilktās kontūras ir neprecīzas.

Rakstīto burtu elementus pētījuma noslēgumā raksta 8 bērni- 67%, bet daži rakstīto burtu elementi sagādā grūtības, kā jau iepriekš minēja darba autore.

Pildot darbus, zīmējot, vai darbojoties ar Montesori materiālu bērniem ir palielinājušās koncentrēšanās spējas, no grupas tie ir 75 % no visas grupas, 25% no grupas tās ir jāuzlabo. Pēc 3. tabulas var redzēt, ka Markusam tās ir uzlabojušā, bet pie tā vēl ir jāstrādā.

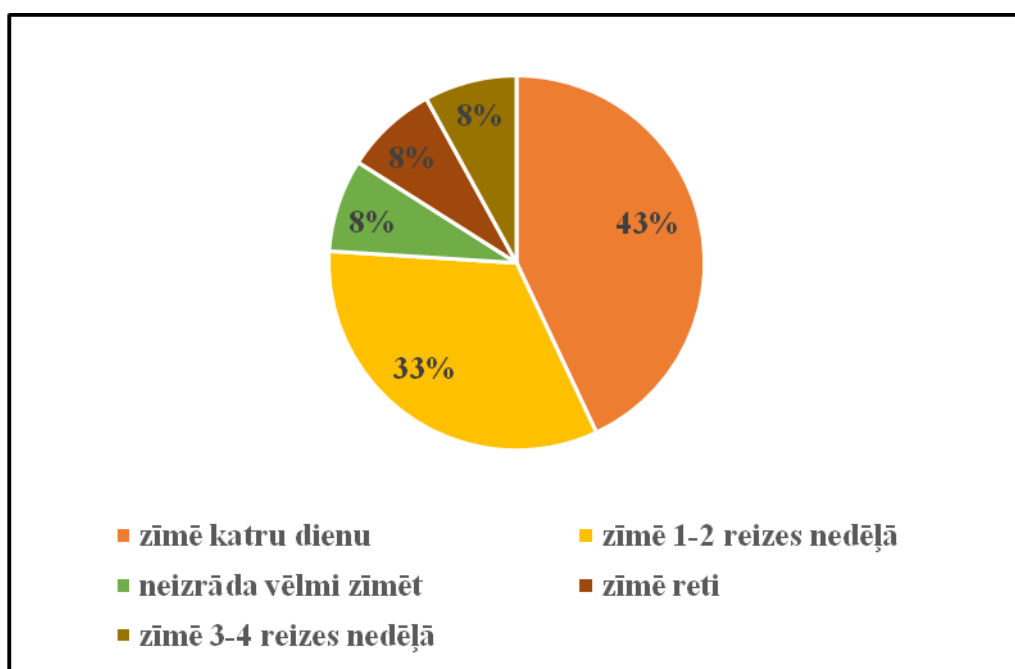
Kā jau darba autore rakstīja, pētīšanas laikā vecākiem tika iedotas anketas, lai noskaidrot viņu domas un uzskatus par pareiza darba piederumu satvēriena nozīmi, vai ir vēlme mājās zīmēt, vai ir griba iesākto pabeigt un vai spēj noturēt uzmanību.

Apkopojot anketas rezultātus 50 % vecāku atbildēja, ka zīmēšana sekmē gan tēlaino domāšanu, gan rakstītprasmi, gan pirkstu sīko muskulatūru kā arī koncentrēšanās spējas. 33 % vecāku domā, ka zīmēšanas process rakstītprasmi nesekmē, bet 8 % domā ka zīmēšanas process sekmē tikai tēlaino domāšanu (skat. 10. attēls).

11. attēls. Bērnu vecāku domas, par to, ko sekmē zīmēšanas process.

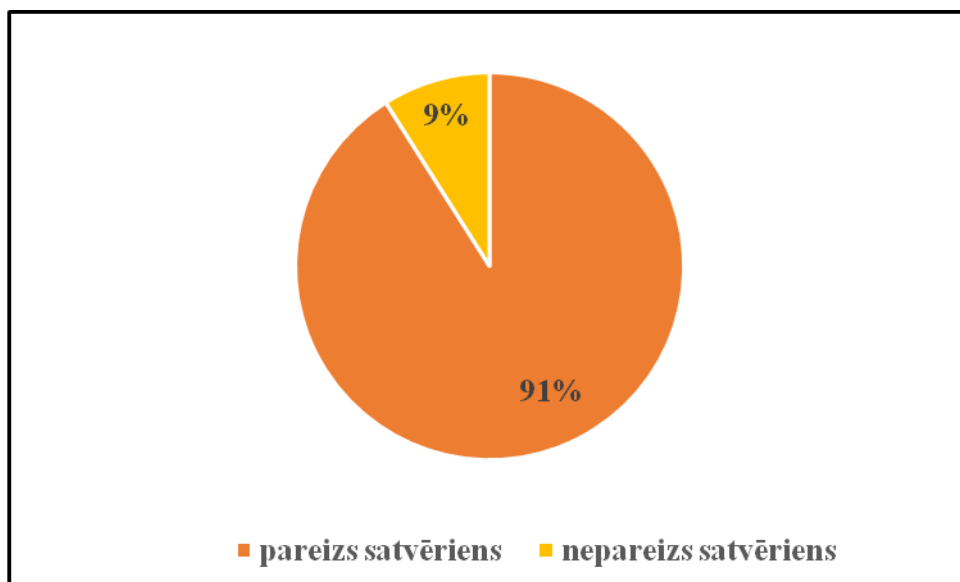
43 % bērnu vecāki ir novērojuši, to, ka brīvajā laikā mājās zīmē katru dienu. 8 % novērojuši, ka bērns zīmē 1-2 reizes nedēļā vai 3-4 reizes nedēļā. Tikpat ir novērojuši, ka bērns zīmē reti vai neizrāda īpašu vēlmi zīmēt (skat. 11. attēls).

12. attēls. Bērnu vecāku novērojums, cik bieži brīvajā laikā bērns zīmē mājās.

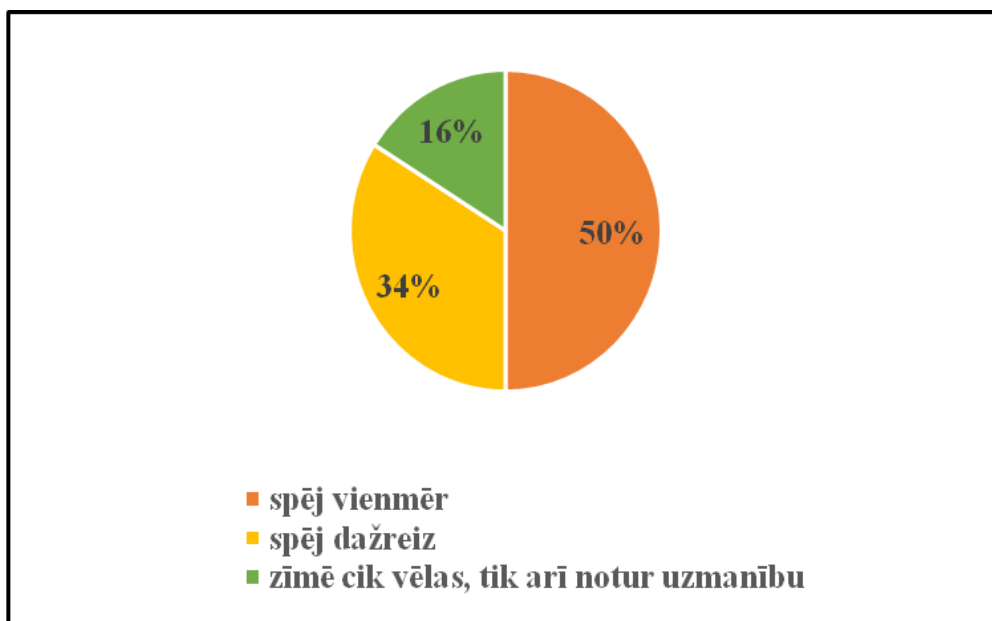
Uz jautājumu, kādus zīmēšanas materiālus dod mājās 25 % bērnu vecāku mājās dod pilnīgi visas anketā minētās zīmēšanas materiālus un klāt vēl bija minējuši ogle, pūšamie flomāsteri, 3D pildspalva, parastais zīmulis un svece. Pēc tā var secināt, ka $\frac{1}{4}$ vecākiem ir svarīga radošā darbība.

Pēc vecāku anketas datiem var secināt, ka 91% bērnu ir pareizs satvēriens un 9 %, kas ir 1 bērns, satvēriens vēl nav pareizs (skat. 12. attēls).

13. attēls. Kā vecāks vērtē sava bērna rakstāmpiederumu satvērienu.

Pēc vecāku domām 50 % bērnu zīmējot mājās uzmanību spēj noturēt vienmēr. Savukārt 34% uzmanību noturēt spēj dažreiz. Savukārt divi no vecākiem, jeb 16 % anketā atbildēja, ka grūti atbildēt par uzmanības noturību zīmējot, jo mājās nav konkrēti veicami uzdevumi, zīmē cik grib, tik arī notur uzmanību (skat. 13. attēls).

14. attēls. Vecāku novērojums, vai bērns spēj noturēt uzmanību zīmējot.

Pēc apkopotajiem datiem autore un 50% vecāku secina, ka zīmēšana sekmē rakstītprasmes attīstību, kā arī, ka rakstāmpiederumu satvēriens ir ļoti svarīgs. 91 % vecāku domā, ka viņu bērnu satvēriens ir pareizs, nekā tas bija pētījuma sākumā.

Darba autore uzskata, ka ar zīmēšanu bērniem vajadzētu nodarboties bieži arī mājās, to papildinot ar kādu noteiktu uzdevumu, jo pēc anketu apkopotajiem datiem 43% bērnu mājās zīmē katru dienu.

Pēc anketu datiem var secināt, ka vecākiem ir svarīgs bērnu radošums, jo mājās tiek piedāvāti dažādi zīmēšanas materiāli.

Pavasārī pēc vecāku pārrunām bija tikai pozitīvas atsauksmes par to kā šajā neilgajā laika posmā bērni ir progresējuši, gan burtu rakstības ziņā, gan emocionālajā ziņā.

2.5. Ieteikumi vecākiem bērnu rakstītprasmes attīstība sekmēšanai

Lai bērns savlaicīgi apgūtu rakstītprasmi un pareizu rakstāmpiederumu turēšanu noteikti ir jādomā par sīkās muskulatūras attīstību no mazām dienām, jo tas galvenais uzdevums bērna rokas sagatavošanas rakstītprasmes apgūvē ir – attīstīt rokas muskuļu kustību sistēmu, kustību koordināciju un regulācijas spējas, ritmiskuma izjūtu.

Vecākiem ir jāpilnveido bērna prasmes, un lai tas sekmīgi izdotos, nepieciešamas zināšanas, par zīmēšanas piederumu lietošanu. VISC pedagogiem ir sagatavojis metodiskos ieteikumus, kā sekmēt rakstītprasmi. Tos var izmantot gan pedagogi, gan vecāki.

- Viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir raudzīties, lai rakstot bērni ieņemtu vajadzīgo ķermeņa stāvokli un saglabātu to visu rakstīšanas laiku. Sēžot nedrīkst piespieties pie galda.
- Atstarpei starp galda virsmu un bērna krūtīm jābūt tik platai, lai tai cauri brīvi ietu bērna dūrīte. Mugura jātur taisni, galva nedaudz paliekta uz priekšu. Burtnīca vai papīra lapa jānovieto slīpi.
- Bērnus jāmāca pareizi satvert un turēt rakstāmo. Pirksti ir nedaudz saliekti un brīvi, aptver pildspalvu, to īpaši nespiežot. Rādītāja pirksts ir tikai viegli uzlikts uz pildspalvas vai zīmuļa. Tā jāaptver apmēram 2 cm virs pildspalvas vai zīmuļa gala.
- Nozīmīga vieta rakstīt mācīšanās ir sagatavotājposmam, jo tieši šī posmā notiek bērna rokas sagatavošana rakstīšanai.

Svarīgākais uzdevums rakstīt mācīšanas sagatavotājposmā ir attīstīt:

- rokas muskuļu kustību sistēmu;
- kustību koordinācijas un regulācijas spējas;
- ritma izjūtu

Tā kā grupiņā divi bērni ir kreīļi, vecākiem bija interese un bija svarīgi saņemt ieteikumus kā pareizi sekmēt rakstītprasmi kreilim. VISC mājaslapā ir norādīti metodiskie ieteikumi darbā ar kreili.

Nosacījumi darbam ar bērniem kreīļiem:

- Kreili sēdina pie galda kreisajā pusē, lai blakussēdētāja elkonis rakstot netraucētu kreilim. Pretējā gadījumā abiem bērniem rakstu darbu veikšana ir apgrūtināta.
- Gaismai kreilim jākrīt no labās puses.

- Veicot uzdevumus ar dažādiem darbarīkiem, jābūt speciāli pārdomātai drošības tehnikai, kā arī atbilstošam speciālam inventāram, piemēram, šķērēm.

- Papildus drošības pasākumi ievērojami arī kustību aktivitātēs, kuras saistītas ar vadošās puses (rokas, kājas u.tml.) izmantošanu vai jēdzienu pa labi un pa kreisi uztveri un orientēšanos telpā.

- Kreiļiem īpaši nepieciešams uzmanības pārslēgšanas treniņš, un šo prasmi var attīstīt, iesaistot bērnu rotaļās vai dodot dažādus uzdevumus.

- Jārēķinās ar šo bērnu emocionalitāti un nespēju sevi ātri organizēt darbam un koncentrēties veicamajam uzdevumam.

- Kreiļiem jāpiedāvā uzdevumi, kuros var izpausties viņu attīstītā telpiskā iztēle.

- Regulāri jāseko līdzi kreīļu pozai lasīšanas un rakstīšanas laikā, kā arī veicot citus darbus²

Rokas vingrinājumus lieliski var iekļaut zīmēšanas procesā. Šos vingrinājumus vecāki var izmantot mājās bērna rakstītprasmi attīstīšanā.

„Spēles smiltīs” – smiltis vietā var izmantot arī mannā. Smiltis var izmantot, ka pamatu rakstīšanai un zīmēšanai. Smiltīs varam izlikt pasaku tēlus un spēlēt teātri, tēlus pārvietojot izmanto pincetes satvērienu. Tāpat arī smiltis var padarīt zīmēšanu bērnam interesantāku, zīmējot ar kociņu vai otu (velkot ar otu līnijas smiltīs). Lai veicinātu dažādību var izmantot arī krāsainās smiltis, izmantot iekrāsotus rīsus vai dažādus putrimus (Šternfelde, 2017, 14).

„Darbs ar šķērēm”- īpaša uzmanība tiks veltīta griešanas prasmi apgūšanai. Pareizi turēt šķēres, griezt taisni, izgriezt dažādas formas, ievērojot norādīto līniju. Sākumā bērns mācās griezt papīru, vēlāk var griezt dažāda auduma aplikācijas, pēc tam kopīgi veidot sižetus, kolāžas.

„Spēles ar sīkiem priekšmetiem” – krellītes, pogas, akmentiņi, graudi utt., palīdzēs koordinēt abu roku darbību, uzlabot acu un rokas koordināciju. Tādās pašās domās ir arī I. Šternfelde norādot, ka: „šajās rotaļās bērns attīsta ne tikai sīko motoriku, bet arī nostiprina zināšanas. Rotaļas sāk ar lielāka izmēra priekšmetiem un resnāku aukliņu, bet pakāpeniski to izmēru samazina” (Šternfelde, 2017, 13).

„Spēles ar diegiem” – vēršana, tīšana, pīšana, izšūšana, pilnveidos kustību koordināciju un plaukstu elastību. Tas ir nepieciešams, lai roku sagatavotu rakstīšanai.

I.Šternfelde par vēršanu norāda: „vēršana ir kāda elementa uzvēršana uz diega, stieplītes, makšķerauklas, apaļās gumijas vai kociņa. Tātad diegu, auduma strēmeles vai dziju apkārt kādam priekšmetam” (Šternfelde, 2017, 13).

²https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf#page=112

Kad bērns sāk sistemātiski rakstīt ir nepieciešams maksimāls temps, ja bērns to dara uzmanīgi un ļoti lēni, tad notiek iemaņu interference zīmēšanas iemaņās. Bērni sāk lēni zīmēt, stingri piespiežot darbarīku pie papīra. Rokas maksimālo tempu var attīstīt ar īpašiem vingrinājumiem, vairākkārt ritmiski un ļoti ātri arvien blakus atkārtojot vienu un to pašu rokas kustību pāri A4 formāta papīra malām (Hibnere, Grasmane, 2000, 23). Lai attīstītos rokas kustību precizitāte, ieteicami patstāvīgi radošās iztēles zīmējumi pēc individuālās ieceres.

Hibnere norāda, ka: „praksē ir gūts šāds atzinums: jo bērniem ir lielāka 37 pieredze stihiskajā zīmēšanā topoloģijas līmenī, jo sekmīgāk iespējams attīstīt viņu zīmēt prasmi, tuvinot to metrikas līmenim” (Hibnere, Grasmane, 2000, 27).

Secinājumi

Apkopojot literatūru, darba autore secina, ka rakstītmacīšana ir ilgs un sarežģīts process. 4-5 gadu vecumā bērniem pirkstu sīkā muskulatūra attīstās, tāpēc ir svarīgi veikt dažādus vingrinājumus, lai attīstītos pilnībā, kas palīdzētu sagatavot bērnam roku rakstīšanai.

Kvalifikācijas darbā ir apkopoti daži bērnu darbi, kur tik iekļauti noteikti uzdevumi, lai vingrinātu roku un uzlabotu rakstītprasmi.

Lai veiksmīgāk apkopotu datus tika izmantota novērošana un vecāku anketēšana. Pēc apkopotajiem datiem var secināt, ka zīmēšanas procesā var sekmēt rakstītprasmi. Apkopojot vecāku anketas varēja secināt, ka vecākiem ir svarīgs bērnu radošums, kā arī rakstītprasmes sekmēšana.

Darba autore, pedagoģiskajā zīmēšanas procesā piedāvātajos uzdevumos iekļāva dažādu līniju attēlošanu, jo pirmsskolā dažādu līniju veidus iesaka izmantot roku kustību attīstīšanā, kas ir pamats rakstītprasmes veidošanai.

Darba autores pētījums liecina par to, ka rakstītprasmes attīstīšana ir iespējama zīmēšanas pedagoģiskajā procesā. Bērniem šī pētījuma laikā ir uzlabojies rakstāmpiederumu satvēriens, koncentrēšanās spējas darot vienu darbu, kā arī uzlabojusies ir rakstīto burtu elementu rakstīšana.

Lai turpinātu sekmēt rakstītprasmes apguvi darba autorei jāturpina dažādos zīmēšanas nodarbības izmantojot dažādas tehnikas un metodes ņemot vērā arī burtu pareizrakstību.

Pēc apkopotajiem pētījumiem un secinājumiem var secināt, ka zīmēšanas process sekmē rakstītprasmes attīstību, kas ir arī atbilde uz kvalifikācijas darbam izvirzīto jautājumu.

Literatūras un citu avotu saraksts

- Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: “Mācību grāmata”.
- Avaņesova, V. (1986) *Audzināšana un mācīšana dažāda vecuma bērnu grupā*. Rīga: Zvaigzne.
- Azarēviča J., Mickēviča S., Miļča K., Plociņa L., Zabarovskis S.(2011). *Rakstītprasmes pilnveide latviešu valodā dažādos mācību priekšmetos 7.–9. klasē*. Jelgavas tipogrāfija, 7-8 lpp.
Pieejams: https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/28-Met_BIL_3.pdf Skatīts: 15.03.2019
- Baha, V. (2005). *Mācies ar prieku!* Rīga: Pētergailis.
- Beļickis I., Skujiņa V., Blūma D., Koķe T., Blinkena A.(2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Zvaigzne ABC.
- Biezā, D., Kauce, A., Kromāne, Dz., Liduma, M. (1971). *Bērnu sagatavošana skolai*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Callaway G., Kear M. (1999). *Teaching Art and Design in the Primary School*. USA: Taylor & Francis INC., 218p.
- Corothers, T., Gardner., H. (1979, Sep.). *When childrens Drawing Become Art: The Emergence of Aesthetic Production and Perception*. *Development Psychology*, Vol 15.No5
- Deķēns, K.(1919). *Rokas grāmata pedagogijā*. Rīga: Kultūras Balss.
- Deķēns, K. (1922). *Latviešu valodas mācības metodika pamatskolā*. Rīga: A. Gulbja apgāds.
- Gelbs M. Dž. (2006). *Domā kā Leonardo da Vinči*. Rīgā : Jumava.
- Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības solī.
- Helminga, H. (2006). *Monesori pedagogija*. Rīga: „Jumava”.
- Hibnere V. (1977) *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.
- Hibnere, V., Grasmāne, L. (2000). *Bērņa vizuālā darbība 2 daļa. Mākslas pedagogija*. Rīga: RaKa.
- Jerenburga, O. (2007). *Prieks rakstīt!* Rīga: SIA Izglītības solī.
- Komarova T. (1982). *Kā mācīt bērniem zīmēt*. Rīga: Zvaigzne.
- Ņesterovs, O. (1965). *Latviešu valodas pareizrakstības mācīšana pamatskolas klasēs*. Rīga: Liesma.
- O’Donnel M. (2013). *Maria Montessori. A critical introduction to key the mesand debates*. Bloomsbury.
- Paegle Dz., Villerušs V. (1997). *Glītrakstīšana: metodiskie ieteikumi sākumskolas skolotājiem*. Rīga: Zvaigzne ABC.

- Poikāns A. (2012). "Ko atklāj rokraksts?". Pieejams: <http://www.la.lv/ko-atklaj-rokraksts-2>
Skatīts- 08.01.2019.
- Ptičkina Ā. (1997). *Kā mācīt bērnus lasīt un rakstīt.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Puškarevs, I. (2001) *Attīstības psiholoģija.* Rīga: Raka.
- Rumpīte, D., Meikšāne, Dz. (2013). *Laikmets un personība: rakstu krājums. 14.sēj.* Rīga: RaKa, 252.-289.lpp Pieejams: <file:///C:/Users/User/Downloads/pub17981.pdf> Skatīts:17.04.2019.
- Svence G. (1999). *Attīstības psiholoģija.* Rīga.: Zvaigzne ABC.
- Šternfelde I. (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem.* Rīga: Pētergailis.
- Špona A., Randoha A., Vigule D.(2015). *Bērnu sasniegumu veicināšana pirmsskolā.* Rīga: Raka, 150-166 lpp
- Ukstiņa R. (1996). *Didaktiskās- matemātiskas rotaļas kā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības līdzeklis.* Rīga Pieejams:
[file:///C:/Users/User/Downloads/Ukstina R Didaktiskas matemātiskas rotalas ka pirmsskolas 1996o.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Ukstina_R_Didaktiskas_matematiskas_rotalas_ka_pirmsskolas_1996o.pdf) Skatīts: 09.03.2019.
- Vorobjovs, A. (2000) *Vispārīgā psiholoģija.* Rīga: SIA Izglītības soļi.
- Левин, С. (1979) *Ваш ребенок рисует.* Москва: Советский художник.
- Пантелеева, Л., Фурмина, Л. (1975) *Развлечение в детском саду.* Москва: Просвещение.

Anketa

Cien. Vecāki, lūdzam Jūs atbildēt uz sekojošiem jautājumiem!

1. Ko Jūsprāt sekmē zīmēšanas process?

- Tēlaino domāšanu
- Rakstītprasmi
- Pirkstu sīko muskulatūru
- koncentrēšanās spējas
- Cits _____

2. Cik bieži mājās, brīvajā laikā Jūsu bērns zīmē?

- katru dienu
- nedēļā 1-2 reizes
- reti
- neizrāda īpašu vēlmi zīmēt

3. Atzīmējiet, kādus zīmēšanas materiālus Jūs mājās piedāvājat bērnam!

- Krāsainie zīmuļi
- Vaska krītiņi
- Pastelkrītiņi
- Guaša
- Flomāsteri
- Akvareļkrāsas
- Citi materiāli _____

4. Kā Jūs vērtējat sava bērna rakstāmpiederumu satvērienu?

- Pareizs
- Nepareizs
- Cits _____

5. Vai jūsu bērns spēj noturēt uzmanību zīmējot mājās?

- Spēj vienmēr

- Spēj dažreiz

- Nespēj

- Cits _____

PALDIES PAR ATSAUCĪBU!